

IV. ve V. SEKSİYON

TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE DEVRİM TARİHİ TARİH ÖĞRETİMİ SEKSİYONLARI

AFET İNAN, Prof. Dr. (Ankara): *M. Kemal Atatürk'ün Son Devir Osmanlı Ordusu ve Savaşları Hakkındaki Yazıları* (Temmuz 1918)

20 eylül 1917 Suriye cephesinde VII. Ordu Kumandanı Mirliya M. Kemal (Bu orduya 5 temmuz 1917'de atanmıştır) Halep'ten Sadrazama (Dahiliye Vekili Talât Paşa) ve Başkumandan vekiline (Bahriye Nazırı Enver Paşa) gönderdiği uzun raporda o günkü askerî ve siyasî durumu pek acı bir ifade ile bildirmektedir. Madde madde açıkladığı fikirlerinde 1. maddenin sonundaki şu cümle dikkate değer : “Binaenaleyh harp devam ettiği halde karşısında bulunduğumuz en büyük tehlike her taraftan çürüyen binayı muazzam-ı saltanatın bir gün dahilen birdenbire ve hep birden çökmesi ihtimalidir”.

4. maddede ise şu sonuca varıyor :

“Bu muhtasar nazarı umumîden neticei istidlâlîm, artık her iş bitmiştir ve bulunacak bir çare kalmamıştır, zemininde değildir. Böyle bir kanaati bedbinane düşmanların ve tehlikelerin en vahimi olduğunu izaha hacet görmem. İmkân-ı halâs ve hayat mevcut olup, ancak tedabiri saibeyi bulmak” diyor, alınacak kararlar için fikrini açıklayarak devam ediyor :

“Siyaseti askeriyemiz bir müdafaa siyaseti ve elimizde bulunan kuvvetleri ve bir tek neferi son ana kadar saklamak siyaseti olmalıdır. Bu siyaset memleketimiz haricinde bir tek Osmanlı neferi kalmasına mütehammil olamaz”. Rapor uzundur, bütün alınacak tedbirler açıklanmıştır.

M. Kemal'in askerî biyografyasında şu kayıt görülüyor. 9 ekim 1917'de Suriye'deki VII. ordudan II. Orduya tayin ediliyor. 11 ekim 1917'de ise izinli olarak ve tedavi maksadıyla İstanbul'a gelir ve 7 kasım 1917'de Genel Karargâh emrindedir. Bundan şu anlaşılıyor ki, Suriye ve Sina cepheleri için öngördüğü askerî tedbirler alınmamaktadır.

Kumanda meselesi için anlaşmazlık olmuştur. 1917 yılının sonunda (15 aralık 1917 - 9 ocak 1918) Osmanlı veliahtı ile Almanya'ya resmî bir ziyarete gider. Oradaki durumu da yakından görmek fırsatını elde etmiştir ve harbin Müttefikler için neticesini pek müspet görmemektedir. 13 mayıs 1918'de tedavi için Viyana'ya gittiği kayıtlıdır.

28 haziran 1918, Viyana "Cottage Sanatorium" resimli bir kâğıtta Behiç (Erkin) Bey'e M. Kemal imzalı kısa bir mektup: "Telgrafınızı aldım, hassaten teşekkür ederim. Orduyu Osmaniye'deki tebeddülâtı cedide pek parlaktır. Müfarekatım günü garda Enver Paşa Hazretleri IX. Orduyu teklif etmiş idi. Ben de netice-i sıhhatime talik etmiş idim. Böylesi daha iyi oldu" diyor ve Karlsbat'a hareket edeceğini bildiriyor.

30 haziran pazar gününden 27 temmuz cumartesi gününe kadar kendisi tedavi için Karlsbatta'dır ve hatıratını günü gününe yazmıştır (158 sayfa). 13-14 temmuz tarihlerindeki yerler Fransızcadır (s. 94-134). 15-20 temmuz günleri arasında ise hiç yazılmamıştır.

Bu hatıratta çok ilginç noktalar var. Bu tebliğimde Osmanlı ordusu ve son savaşlar üzerindeki yazılarını vereceğim. Ancak bir de şunu kaydedeyim ki, daha ilk gün kendisini tedavi edecek olan hekim ile görüşürken 36 - 37 yaşında ve rütbesinin general olduğuna hayret eden doktora, Osmanlı ordusunda kendisi yaşında generallerin bulunduğunu söylüyor.

13 temmuz 1918 cumartesi, yine aynı mesele. Bir toplulukta Avusturyalı bir subayla konuşmalarını Fransızca olarak aynen şöyle yazıyor:

"Bu subay pek soğuk görünüşlü diye kaydettikten sonra ... Bu yaşta general olmanız mümkün değil. Bu bizde olamaz" diyor Avusturyalı subay. Buna cevabında M. Kemal: "Ben yalnız general değil, aynı zamanda bir ordu kumandanıyım", deyince yine hayretini gizlemiyor Avusturya subayı. Bunun üzerine M. Kemal Paşa şu cevabı verdiğini yazıyor defterine:

"Evet bu sizde mümkün değil, ben sizin tarihinizi inceledim. 1805 de Avusturya ordusu General Mack'ın idaresine verilmişti. Genç ve kabiliyetli bir kurmay binbaşı olduğu halde, teessüf olunur ki, kumandanlık kabiliyeti gösteremedi ve ordusunu bizler kadar genç bir kumandan olan Napoleon'a, hiç silâhını kullanmadan terk etti. Bunun için başka örnekler de vardır..."

14 temmuz 1918 pazar, defterdeki yazılar Fransızca. 1911'den beri birbirini takip ederek savaşlar geçiren Osmanlı ordusunun durumu hakkındaki bir soruya şöyle cevap verdiğini yazıyor General M. Kemal:

“İtalya harpleri esnasında Türkiye kendi kuvvetlerini kullanmamıştır. İtalyanlar bilindiği gibi, harp ilân etmeden bize baskın yapmışlardır. Denizyolunu kapamışlar, Osmanlı Afrika'sı ordusuz terk edilmiş duruma düşmüştür. İtalyanlar hiç bir engele rastlamadan Trablus Garb'ı, Bingazi'yi, Derne'yi ve Akdeniz kıyısındaki şehirleri işgal etmişlerdir. İtalyan birlikleri sulh oluncaya kadar bir sene müddetle çarpışmışlarsa da bu, muntazam ordu karşısında bir savaş değildir. Burada Bedevilerin başında birkaç Türk kumandanı bulunması sayesinde bu direnme olabilmıştır. Ben bizzat Sirenaik'te Derne kuvvetlerine kumanda etmişimdir. . . . Bu harpte Türk ordusu kullanılmamıştır.

Balkan harbine gelince, bu da Türk ordusunun savaşla kaybetmesi değildir, bir felâkettir. Ancak bu, Türk ordusunun hezimetidir. Türkiye'deki eski zihniyetin çöküşüdür. Türk ordusunun başında bulunan cahil kumandanların ricatidir. Bu esnada Türkiye'ye hâkim olan cahil kişilerin tutumu, Balkan devletlerinin askerî netice almasına sebep olmuştur. Denilebilir ki, bu savaş Türkiye için bir sürpriz olmuştur. Ordu, toplanabilmek için kâfi zamana ve bir plana malik olmamıştır. Sadece sınır askerleriyle (avant-gardes) savaş kabul edilmiştir.

Asıl hakikî büyük Türk ordusu teşkilâtlandırılmamıştır. Öyle anlar olmuştur ki, silâhsız millete baş vurulacağı yerde, ufak birlikler kurmaya çalışmışlardır. Bütün salâhiyetle iktidarda bulunan bazı kişilerin cehaleti memleketin en değerli kısımlarını, orduyu kullanmaya muktedir olamadan, ki bu ordu büyük cesaretle müdafaayı yapabilecek kudrette idi, düşmana terk etmişlerdir.

Bu son harp patlak verdiği zaman ise, Türkiye kendini toplayacak zamana malik olamamıştır. Esasen bu kısa zamanda büyük şeyler yapılamayacağı bellidir. Fakat zaman olaylardan daha kuvvetli olarak tesirini göstermiş, eskiler gençlere yerlerini bırakmışlardır. Türklerin Avrupa'daki arazisinin kaybı neticesinde, genç bir subay Enver, bu fırsattan istifade ederek, Harbiye Nazırı olarak Osmanlı ordusunun başına geçmiştir. Onun ilk müspet ve büyük işi orduyu gençleştirmek olmuştur.

Bu suretle ordu genç, bilgili kimselerin eline geçince pek çabuk şekli değişmiş ve boğazlarda İngilizler'e karşı durmuş, Galiçya'da Avus-

turyalılara yardım etmiş böylece de müttefik ordularına Makedonya ve Romanya'daki işbirliği ile yardımda bulunmuştur.

Şu iddiada bulunabilirim ki, eğer Türk ordusu bu umumî harpte hendi hissesine düşeni yapmasaydı müttefiklerin bugün lehine gibi görünen durum tamamen aksi olabilirdi.

Bulgaristan, Türklerin boğazlardaki galibiyeti üzerine harbe girmişti. Eğer Avusturyalılar Türklerin yardımı ile, Rusların Galicya ormanlarına uzanmalarına karşı gelmeseydi Hindenburg, Hindenburg olmazdı. Eğer Türk ordusu Kafkasya'da, Mezopotamya'da, Filistin'de ve bütün sınır boylarında mukavemet etmeseydi ve arazisinden bir kısmını feda etmeseydi, Rusların, İngilizlerin ve Fransızların hücumuna Alman ordusu bugünkü gibi karşı koyabilir miydi?

Hayır, hayır...

Fakat çok can sıkıcı bir durumdur ki, bu hakikati birçok Türkler dahi bilmezler".

M. Kemal Atatürk'ün ordu ve savaş hakkındaki yazıları burada bitiyor, defter yine Fransızca olarak başka konularda devam ediyor.

Netice :

M. Kemal'in bu hatıra defterlerinde I. Cihan Savaşı meselelerine az temas etmekle beraber, kendisinin ruh haletini, memleket meseleleri üzerindeki düşünce ve tefsirlerini, sosyal meselelerdeki müşahade-lerini eklemek mümkündür. Kendi iç âlemini bazen pek samimî olarak ifade ederken, bazen de saklamış olduğunu da kaydeder.

Türk ailelerinin de bulunduğu bu tedavi şehrinde M. Kemal bu çevreden de dostlar edinmiştir. Onlarla konuştuklarını yazarken davranışları hakkında da bazı mütalaalar ileri sürmektedir. M. Kemal'in bu bir aylık hayatı bize istikbalini hazırlayan fikir hareketlerini aksettirmesi bakımından önemlidir.

Bu yazılardan şu neticeyi çıkarabiliriz. Son Osmanlı devletinin üç harbine askerî rütbelerinin çeşitli devrelerinde katılmış ve kuvvetlere kumanda etmiş olan M. Kemal, Türk ordusu hakkında bu tahlilleri yaparken, bizzat kendi görgüsüne ve tecrübesine dayanmaktadır. Türk ordusundan, eğer iyi idare edilirse o kadar emindir ki, I. Cihan savaşındaki bazı cephelerindeki başarıları da buna atfetmektedir.

Esas fikri şu noktada beliriyor. Türkler iyi askerdir, fakat ordunun teşkilatlanması, bilgili ve muktedir kumandanlar idaresinde sevk ve idare edilmesi lâzımdır.

M. Kemal Atatürk bu fikrinin, Türkiye'yi bugünkü sınırları içinde düşman istilâsından kurtarıp, birlik halinde vatan sınırlarını tespit ettirmesi, Türk ordusunu teşkilâtlandırarak iyi sevk ve idare edilmesiyle ispat etmiş bulunuyor.

JÄSCHKE, GOTTHARD (Münster) : *Atatürk ve Trakya'da Türk Sınırı*

Balkan Harbi felâketi Türkiye'yi Avrupa'da sahip olduğu hemen hemen bütün topraklarından yoksun bırakmıştır. 30 mayıs 1913 günlü Londra Ön Barış Antlaşmasının ikinci maddesi uyarınca, Padişah, geleceği büyük devletlerin kararına bağlanan Arnavutluk'un hariç tutulması kaydıyla, "Müttefik Hükümdarlar"a yani Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ krallarına, Ege denizinde Enez'den Karadeniz kıyısında Midye'ye kadar uzanan ve milletlerarası bir komisyon tarafından kesin olarak çizilecek hattın batısındaki bütün bölgeyi bırakmak zorunda kalmıştır.

Trakya ve İstanbul için yıkıcı olan bu karar İkinci Balkan harbinde değiştirilebildi. 23 temmuz 1913'te İstanbul'un 1453 yılı fethinden önce Osmanlı Devletinin başkenti olan Edirne'nin yeniden alınması başarılmıştır. Tevfik Bıyıkhoğlu, geniş kaynak araştırmalarına dayanan *Trakya'da Milli Mücadele* adlı eserinde haklı olarak şunu yazıyor : "Edirne'nin kurtuluşu, Türk milletine, sırf kendi kuvvetine dayanarak, Büyük devletlerin karar ve muhalefetlerine rağmen, büyük millî davaların başarıyla neticelenebileceğini göstermiş olması bakımından hiç bir vakit unutulmaması gereken bir hadisedir" (cilt. I, s. 72).

Bu durumda kendiliğinden baş gösteren gerilla hareketleri sırasında Gümülcine'de bir "Garbî Trakya Hükümeti Muvakkatesi" kurulabilmiş, fakat ne yazık ki, kısa sürmüştür. Yalnız daha o zaman "Kuvayı Milliye" ve "Umum Çeteler Kumandanı" deyimlerinin bulunup kullanılması ilginçtir. Bıyıkhoğlu buna dair şöyle yazıyor : "Altı yıl sonra ... Anadolu'da kullanılmış olan bu tabirle daha evvel Batı Trakya'da kullanılmış olan millî ünvanların benzerliği, hatta birliği üzerine dikkati çekmekten kendimi alamadım" (c. I, s. 81).

Osmanlı Hükümeti, büyük devletlerin isteklerine karşı gelerek Türk gönüllü kuvvetlerini destekleyecek kadar kendisini güçlü hissetmiyordu. Bulgaristan ile yapılan müzakerelerde, hiç olmazsa Meriç'in